

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΓΑΚΗΣ, ΕΛΕΝΗ ΔΙΔΑΧΟΥ, ΦΑΝΗΣ ΒΑΛΜΑΣ
ΜΑΝΙΑ ΛΟΥΜΑΚΟΥ, ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΟΜΩΝΗΣ

Η ομαλή μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό και η προσαρμογή τους στην Α΄ τάξη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	ix
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	xi

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	3
Η μετάβαση ως όρος γενικά	3
Προσχολική και δημοτική εκπαίδευση στην Ελλάδα:	
Αναλυτικά προγράμματα νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου	7
Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) για το νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο	10
Ενδεικτικές διαφορές νηπιαγωγείου και Α' τάξης δημοτικού σχολείου	15
Προσδοκίες και μετάβαση	16
Συνεργασίες	22

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΑΞΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	29
Εισαγωγή	29
Η πρώτη απόπειρα διερεύνησης των δραστηριοτήτων μετάβασης τη σχολική χρονιά 2001-2002	31
Η δεύτερη απόπειρα διερεύνησης των δραστηριοτήτων μετάβασης τη σχολική χρονιά 2002-2003	41
Η τρίτη απόπειρα διερεύνησης των δραστηριοτήτων μετάβασης τη σχολική χρονιά 2003-2004	51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	59
Η υπάρχουσα κατάσταση για την προσαρμογή στο δημοτικό σχολείο	59
Εμπειρίες και προτάσεις για το αρχικό διάστημα της προσαρμογής στο δημοτικό σχολείο	61
Εμπειρίες – προτάσεις για την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων προσαρμογής (από τα ημερολόγια)	67
Οι αναστοχασμοί της ομάδας για το εγχείρημα των δραστηριοτήτων προσαρμογής	82
Οι αναστοχασμοί της ομάδας σε εμπειρίες και προτάσεις από τη διδασκαλία στην τάξη για την προσαρμογή σε επιμέρους τομείς	83
Οι αντιλήψεις των μαθητών της Α΄ τάξης για το δημοτικό σχολείο	88
Συμπεράσματα της ομάδας	89
Δύο εκτός προγράμματος δραστηριότητες	90
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ, ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΛΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	95
Η δημιουργία ομάδας	95
Η διαδικασία της έρευνας	96
Οι ενέργειες της ομάδας	97
Η μεθοδολογία της έρευνας	98
Το ημερολόγιο	102
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ	107
Η αποτύπωση των απόψεων των εκπαιδευτικών της Α΄ τάξης του δημοτικού σχολείου για το ζήτημα της προσαρμογής	107
Διδακτικές ενέργειες και πρακτικές σε τρία δημοτικά σχολεία	112
Συζήτηση, προτάσεις και ανοικτά ζητήματα	114
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	121
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	135

1

ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΩΣ ΟΡΟΣ ΓΕΝΙΚΑ

ΟΤΑΝ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕΤΑΒΑΙΝΟΥΝ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ, αυτά και οι οικογένειές τους συχνά βιώνουν μια περίοδο σημαντικών αλλαγών. Τα παιδιά γίνονται μέλη μιας μεγαλύτερης ομάδας με άλλες απαιτήσεις και συνήθειες. Επίσης, το πρόγραμμα και η μέθοδος διδασκαλίας αλλάζουν. Στο δημοτικό σχολείο η ανάμειξη των γονιών είναι μεγαλύτερη και πιο ουσιαστική και τα παιδιά βιώνουν νέες συμπεριφορές και προσδοκίες, τόσο από τους γονείς όσο και από τους εκπαιδευτικούς (Einarsdottir, 2003).

Οι αναφορές στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με την περίοδο της μετάβασης ποικίλουν. Κάποιοι συγγραφείς βλέπουν τη μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό ως απαραίτητη πρόκληση για τους μαθητές, η οποία θα τους δώσει τη δυνατότητα να μεγαλώσουν, να μάθουν και να είναι πιο ευέλικτοι στο μέλλον, ενώ άλλοι συγγραφείς δίνουν έμφαση στην ύπαρξη συνέχειας στη ζωή και στη μόρφωσή τους (Einarsdottir, 2004).

Το πρόβλημα της μετάβασης του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό για πολλές χώρες του κόσμου είναι τόσο παλιό όσο και το ίδιο το νηπιαγωγείο, το οποίο παίζει μεσολαβητικό ρόλο στην ομαλή ένταξη και προσαρμογή του παιδιού στο δημοτικό σχολείο, με απώτερο σκοπό την εναρμόνιση του περάσματος από την προσχολική στη σχολική ζωή, καθώς και τη μείωση των όποιων σχολικών καθυστερήσεων. Ωστόσο, παρουσιάζονται αξεπέραστες δυσκολίες σε έναν αριθμό παιδιών, όχι και τόσο ασήμαντο, με αποτέλεσμα η μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο να εξακολουθεί να αποτελεί νευραλγικό σημείο στο εκπαιδευτικό μας σύστημα (Κιτσαράς, 1988).

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια, οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί είναι περιορισμένες και έχουν δημοσιευτεί λίγα άρθρα που αφορούν τη μετάβαση και την προσαρμογή των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό (Γενειατάκη, 1989· 1990· Βρυονιώτη, 1999· Didahou, Bagakis, Loumakou, Romonis και Valmas, 2004· Πανατζής, 2001· Πομώνης, Διδάχου, Βαλμάς, Λουμάκου και Μπαγάκης, 2004), σε αντίθεση με τις περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες διεθνώς, όπου τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει έντονη πρακτική και ερευνητική προσέγγιση του θέματος [βλ. π.χ. τα συμπόσια στις Βερσαλλίες (1975) και στο Μπούρνεμουθ (1977), το συνέδριο της E.E.C.E.R.A. στη Μάλτα (2004) καθώς και το European Early Childhood Education Research Journal-Monograph Series No. 1 (2003)].

Στη Γερμανία παραδείγματος χάρι το πρόβλημα της μετάβασης του νηπίου από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο απασχόλησε όλα τα ομοσπονδιακά κρατίδια (της τότε Δυτικής Γερμανίας) και για τη λύση του αναπτύχθηκαν διάφορα πειραματικά μοντέλα από το τέλος της δεκαετίας του '60, όπως το «μεταρρυθμιστικό νηπιαγωγείο», οι «προκαταρκτικές τάξεις» και η «βαθμίδα εισόδου». Εκεί, η πειραματική φάση της δεκαετίας του '70 θεωρείται σήμερα ξεπερασμένη, χωρίς να έχει καταφέρει να επικρατήσει κανένα από τα μοντέλα που αναφέρθηκαν. Ωστόσο, επισημάνθηκαν οι αρχές που πρέπει να ακολουθηθούν για το ξεπέρασμα των δυσκολιών, οι οποίες παρατηρούνται κατά τη μετάβαση των νηπίων στο δημοτικό σχολείο.

Στις αρχές αυτές ανήκουν:

- Η αρχή της *ατομικότητας* και της *διαφοροποίησης*
- Η αρχή της *ελεύθερης επιλογής*
- Η αρχή της *συνεργατικότητας*
- Η αρχή της *«συνέχειας»* (Κίτσαράς, 1988).

Θα αναφερθούμε, κυρίως, στις δύο τελευταίες αρχές, τη *συνεργατικότητα* και τη *«συνέχεια»*.

Η αρχή της συνεργατικότητας περιλαμβάνει τη συνεργασία νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου, τη συνεργασία νηπιαγωγείου με τους γονείς και τέλος τη συνεργασία με άλλους φορείς κοινωνικοποίησης των παιδιών εκτός σχολείου (Κίτσαράς, 1988). Στην Ελλάδα γνωρίζουμε ότι οι συνεργασίες αυτού του τύπου είναι σπάνιες, αν όχι ανύπαρκτες. Ακόμα και σε περιπτώσεις συστέγασης νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου, οι ίδιοι οι

συνάδελφοι μαρτυρούν έλλειψη συνεργασίας, κυρίως σε εκπαιδευτικά θέματα (Βруниώτη, 1999).

Η αρχή της «συνέχειας» περιλαμβάνει τόσο το προσωπικό και οργανικό όσο και το διδακτικό και μεθοδολογικό επίπεδο, με τη μορφή διαστάσεων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, όπως:

- Η **οριζόντια διάσταση**, η οποία έχει την έννοια ότι το παιδί, τόσο στην οικογένεια όσο και στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο, αποκτά εμπειρίες που πρέπει να συμφωνούν με τους κανόνες, τις τάξεις και τις αξίες των γονιών.
- Η **κάθετη διάσταση**, που χαρακτηρίζει το βαθμό συμφωνίας ανάμεσα στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο σχετικά με την προσδοκώμενη συμπεριφορά του παιδιού.
- Η **διδακτική-μεθοδολογική διάσταση**, η οποία αναφέρεται στις περιπτώσεις όπου η μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο έχει διαφορετική σημασία εξαιτίας της διακοπής των μέχρι τώρα διδακτικών κανόνων και των κανόνων μάθησης. Με άλλα λόγια η παιγνιώδης ενασχόληση στο νηπιαγωγείο διαφοροποιείται στο δημοτικό σχολείο και γίνεται αυστηρά προγραμματισμένη με αναμενόμενες επιδόσεις.

Η τήρηση των αρχών της «συνέχειας» αποτελεί προϋπόθεση της αρμονικής ανάπτυξης του νηπίου. Το νήπιο δέχεται την επίδραση της οικογένειας, της «παράλληλης εκπαίδευσης» –που προέρχεται κυρίως από τα μαζικά μέσα ενημέρωσης– και της συστηματικής αγωγής, προσχολικής και αργότερα σχολικής. Αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν την ψυχολογία και τη συμπεριφορά του, συμβάλλουν στη διανοητική ανάπτυξη και στη διάπλαση του χαρακτήρα του και γενικά διαμορφώνουν την προσωπικότητά του. Η εναρμόνιση αυτών των παραγόντων θεωρείται αναγκαία για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιουργούνται κατά τη μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό (Κίτσας, 1988).

Η αρχή της «συνέχειας» εξακολουθεί να αναφέρεται και σε πιο πρόσφατα άρθρα ως «continuity». Στο άρθρο της Fabian (2004) γίνεται αναφορά στην «ασυνέχεια» (discontinuity) που δημιουργείται κατά τη μετάβαση των παιδιών από τη μια φάση της εκπαίδευσης στην άλλη, ως αποτέλεσμα της διαφορετικής φιλοσοφίας και δομής του εκπαιδευτικού συστή-

ματος στα διάφορα επίπεδα (στο Ηνωμένο Βασίλειο), σε συνδυασμό με τον τρόπο που οι μαθητές βιώνουν αυτές τις διαφορές.

Η διερεύνηση του θέματος με στόχο να προσδιοριστούν οι διαφορές στα αναλυτικά προγράμματα, στην παιδαγωγική και διδακτική αντιμετώπισή τους, σε συνδυασμό με τα είδη μάθησης που χρησιμοποιούν οι μαθητές ανάλογα με την ηλικία τους, γίνεται σε κρατικό επίπεδο στην Ουαλία με στόχο την επίτευξη της «συνέχειας» και τη μείωση των προβλημάτων μετάβασης κυρίως από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο (Fabian, 2004).

Στις ΗΠΑ παρέχονται μεγάλα κονδύλια με στόχο να αυξήσουν τις πιθανότητες επιτυχίας των παιδιών τόσο στο δημοτικό σχολείο όσο και στη μετέπειτα εκπαιδευτική πορεία τους. Θεωρούν ότι υπάρχουν αρκετοί λόγοι για τους οποίους η μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο είναι σημαντική διαδικασία.

Στα πρώτα σχολικά χρόνια, και ιδίως στο νηπιαγωγείο, αναπτύσσονται ικανότητες που είναι καίριες για την επιτυχία και την καλή επίδοση των παιδιών στο σχολείο. Αυτές οι ικανότητες αφορούν τις κοινωνικές και νοητικές δεξιότητές τους. Επίσης, το περιβάλλον στο νηπιαγωγείο είναι εντελώς διαφορετικό από το παραδοσιακό σχολικό περιβάλλον στις πρώτες τάξεις του δημοτικού. Συνήθως, τα νηπιαγωγεία προωθούν την υποστήριξη τόσο των παιδιών όσο και των οικογενειών τους, αναγνωρίζοντας τις αναπτυξιακές διαφορές ανάμεσα στα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Η εισαγωγή στο δημοτικό είναι ένα σημείο υπολογίσιμης αλλαγής και μετάβασης τόσο για τις οικογένειες όσο και για τα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς. Αυτές τις διαφορές προσπαθούν να ξεπεράσουν και να γεφυρώσουν οι δραστηριότητες μετάβασης (Pianta και Cox, 2002).

Με βάση τα παραπάνω, είναι φανερό ότι τα στοιχεία που πρέπει να μελετηθούν για το ζήτημα της μετάβασης – προσαρμογής των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο είναι πολλά και αφορούν διαφορετικές ομάδες ατόμων και τις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ τους, σε συνάρτηση με τις απαιτήσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας που πραγματοποιείται στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο, στοχεύοντας πάντα στην πρόοδο των παιδιών στα σχολικά χρόνια αλλά και αργότερα.

Πιο συγκεκριμένα, αναφερόμαστε στους μαθητές, στους γονείς, στους εκπαιδευτικούς των δύο βαθμίδων, αλλά και στην ευρύτερη κοινότητα. Οι

σχέσεις που αναπτύσσονται γύρω από τις παραπάνω ομάδες είναι πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους, ενώ δέχονται επιδράσεις και από άλλους εξωτερικούς παράγοντες. Οι εξωτερικοί παράγοντες που επιδρούν μπορεί να θεωρηθούν ότι είναι:

- Τα αναλυτικά προγράμματα του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου με τις όποιες απαιτήσεις, ομοιότητες και διαφορές τους.
- Οι διαφορετικές αναμονές και προσδοκίες που δημιουργούνται σε παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς, ανάλογα με το σχολικό κλίμα και τις απαιτήσεις των αναλυτικών προγραμμάτων.
- Το περιβάλλον της τάξης, είτε αυτή είναι νηπιαγωγείου είτε δημοτικού σχολείου, και η σχέση που έχει με τη ζωή των παιδιών και την εκπαιδευτική διαδικασία.
- Οι δυνατότητες που υπάρχουν για την ανάπτυξη συνεργασίας ανάμεσα σε παιδιά, νηπιαγωγούς και γονείς, σε νηπιαγωγούς και δασκάλους, σε παιδιά, δασκάλους και γονείς, καθώς και όλων αυτών με το περιβάλλον του σχολείου και της ευρύτερης κοινότητας.

Με βάση τα παραπάνω, θα αναφερθούμε στα αναλυτικά προγράμματα του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου και στη «συνέχεια» ή «ασυνέχεια» που παρουσιάζουν, στις προσδοκίες των παιδιών, των γονιών και των εκπαιδευτικών σε σχέση με τη μετάβαση από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό, καθώς και στις δυνατότητες και τον τρόπο ανάπτυξης συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών, με στόχο την ομαλή μετάβαση των μαθητών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο.

**ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

Από τη σύγκριση των γενικών στόχων του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου, όπως αυτοί αναφέρονται στο νόμο 1566/198 «*Δομή και Λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης*», προκύπτει ότι στο νηπιαγωγείο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων, στην αρμονική ένταξη στην κοινωνική ζωή, στην ελεύθερη και αβίαστη ανάπτυξη πρωτοβουλιών και στην εξοικείωση με την

αμφίδρομη σχέση ατόμου και ομάδας. Από την άλλη μεριά, στο δημοτικό σχολείο δίνεται έμφαση στην απόκτηση ακαδημαϊκών δεξιοτήτων με αφομοίωση γνώσης και βαθμιαία απόκτηση αφηρημένης σκέψης, καθώς και στην οργάνωση συστήματος αξιών που θα προκύψει από την εξοικείωση των μαθητών με ηθικές, θρησκευτικές, ανθρωπιστικές και άλλες αξίες.

Μέσα από τη σωστή οργάνωση και υλοποίηση αναλυτικών προγραμμάτων, την παιδαγωγική, τη διδακτική μεθοδολογία και την οργάνωση της σχολικής ζωής, τα κενά του νομικού πλαισίου, όπου υπάρχουν, είναι δυνατόν να καλυφθούν και να διασφαλιστεί η πραγματοποίηση του γενικού σκοπού της εκπαίδευσης που είναι η ολοκλήρωση του ατόμου (Γενειατάκη, 1989).

Συγκρίνοντας τα αναλυτικά προγράμματα του νηπιαγωγείου (Π.Δ. 486/1989 άρθρο 1) και του δημοτικού σχολείου (Π.Δ. 583/1982 – ΦΕΚ 107 Α') διαπιστώνεται ότι:

Το αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου στηρίζεται σε πέντε τομείς ανάπτυξης:

1. ψυχοκινητικός τομέας
2. κοινωνικο-συναισθηματικός τομέας (ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη)
3. αισθητικός τομέας
4. νοητικός τομέας
5. τομέας καλλιέργειας δεξιοτήτων (προγραφικές, προαναγνωστικές και προμαθηματικές έννοιες).

Το αναλυτικό πρόγραμμα είναι επηρεασμένο από τη θεωρία του Piaget και την αναπτυξιακή ψυχολογία για το διαχωρισμό της ανάπτυξης του παιδιού σε ηθική και γνωστική, και από την ταξινόμια του Bloom που χωρίζει τους στόχους σε συναισθηματικούς, γνωστικούς και ψυχοκινητικούς. Η διαμόρφωση γίνεται με βάση τις επιμέρους ικανότητες του παιδιού και όχι με βάση τους επιμέρους επιστημονικούς κλάδους ή τα παραδοσιακά γνωστικά αντικείμενα της προσχολικής αγωγής.

Αντίστοιχα, το αναλυτικό πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου επιδιώκει:

1. Τη βαθμιαία οικείωση του μαθητή με τις ηθικές, θρησκευτικές, εθνικές, κοινωνικο-οικονομικές, πολιτικές, αισθητικές και άλλες αξίες.
2. Τη βαθμιαία εισαγωγή του μαθητή στη γνωστική σφαίρα.
3. Τη σταδιακή κοινωνικοποίηση του μαθητή.

Κατ' αναλογία στο αναλυτικό πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου οι

τρεις επιμέρους επιδιώξεις που προαναφέρθηκαν διαχέονται σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα που διδάσκονται σε αυτό.

Διακρίνονται ομοιότητες και σημεία σύγκλισης στους πέντε τομείς ανάπτυξης του νηπιαγωγείου με τις τρεις γενικές επιδιώξεις του αναλυτικού προγράμματος του δημοτικού σχολείου. Ωστόσο, φαίνεται ότι, ενώ στο νηπιαγωγείο αναπτύσσονται δραστηριότητες οι οποίες στοχεύουν στους συγκεκριμένους τομείς ανάπτυξης του παιδιού, στο δημοτικό υπάρχουν γνωστικά αντικείμενα με συγκεκριμένους επιμέρους στόχους μέσα από τα οποία υπηρετούνται και οι γενικοί σκοποί.

Οι στόχοι του αναλυτικού προγράμματος του νηπιαγωγείου είναι διατυπωμένοι εξελικτικά και αφορούν όλους τους τομείς της εξέλιξης. Σύστοιχα με τους στόχους παρουσιάζονται οι δραστηριότητες που περιγράφονται στο βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο – το επίσημο βιβλίο που εκδόθηκε από το υπουργείο Παιδείας και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο – και λειτουργεί συμπληρωματικά του αναλυτικού προγράμματος (ΥΠ.Ε.Π.Θ. / Π.Ι., 1990). Οι δραστηριότητες που παρουσιάζονται στο βιβλίο χαρακτηρίζονται ως ενδεικτικές, γεγονός που σημαίνει ότι δεν είναι δεσμευτικές για τη νηπιαγωγό, η οποία έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει πρωτοβουλίες και δημιουργικότητα.

Οι δραστηριότητες χωρίζονται σε αυθόρμητες και προγραμματισμένες. Οι αυθόρμητες δραστηριότητες προκύπτουν από το «σκόπιμα οργανωμένο περιβάλλον» του νηπιαγωγείου, μέσα στο οποίο τα παιδιά καλούνται να επιλέξουν αυτές που ταιριάζουν στα ενδιαφέροντά τους. Οι προγραμματισμένες δραστηριότητες οργανώνονται και κατευθύνονται από τη νηπιαγωγό και αποβλέπουν στην υλοποίηση συγκεκριμένων στόχων του προγράμματος (ΥΠ.Ε.Π.Θ. / Π.Ι., 1990).

Ο εκπαιδευτικός οφείλει να σχεδιάζει το πρόγραμμα δραστηριοτήτων σε ημερήσια, εβδομαδιαία, μηνιαία και ετήσια βάση. Στη σύνταξη των ημερήσιων προγραμμάτων οφείλει να διαπλέκει τους στόχους των διάφορων τομέων του αναλυτικού προγράμματος και να φροντίζει για την καθολική εμπλοκή των παιδιών στους προβλεπόμενους από το αναλυτικό πρόγραμμα κύκλους εμπειριών και μάθησης. Το ημερήσιο πρόγραμμα εργασίας στο νηπιαγωγείο περιλαμβάνει:

- Αυθόρμητη ενασχόληση των παιδιών στις γωνιές δραστηριοτήτων χωρίς την άμεση εμπλοκή της νηπιαγωγού.

- Ενασχόληση των νηπίων με δραστηριότητες που αποβλέπουν στην επίτευξη είτε των προεπιλεγμένων από τη νηπιαγωγό στόχων είτε εκείνων που αναδύθηκαν από τις προγραμματισμένες ή αυθόρμητες δραστηριότητες (ΥΠ.Ε.Π.Θ. / Π.Ι., 1990).

Στο δημοτικό σχολείο υπάρχει διδακτέα ύλη που αντιστοιχεί σε διακριτά μαθήματα τα οποία για την Α' τάξη είναι: Γλώσσα, Μαθηματικά, Μελέτη Περιβάλλοντος, Φυσική Αγωγή, Εικαστική Αγωγή και Μουσική. Υπάρχει συγκεκριμένο, εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα διδασκαλίας και δέσμευση για την ολοκλήρωση της ύλης σε καθορισμένο χρονικό διάστημα.

Τόσο στο νηπιαγωγείο όσο και στο δημοτικό ο εκπαιδευτικός είναι υπεύθυνος για την οργάνωση του περιβάλλοντος μέσα στην τάξη. Ωστόσο, στο νηπιαγωγείο, μέσα από τις γωνιές δραστηριοτήτων και γενικότερα από την οργάνωση του χώρου και του υλικού, δημιουργεί καταστάσεις προβληματισμού με στόχο την κινητοποίηση της σκέψης των παιδιών, την ανάπτυξη της φαντασίας τους, την καλλιέργεια της δημιουργικότητάς τους και την εξατομικευμένη αντιμετώπιση ορισμένων παιδιών που παρουσιάζουν προβλήματα μάθησης ή συμπεριφοράς (ΥΠ.Ε.Π.Θ. / Π.Ι., 1990). Από την άλλη πλευρά, στο δημοτικό σχολείο, η καλή οργάνωση του χώρου βοηθά στην αποτελεσματική διδασκαλία χωρίς να παίζει τον πρωτεύοντα ρόλο που φαίνεται να διαδραματίζει στο νηπιαγωγείο.

Να επισημάνουμε εδώ ότι, σε ό,τι αφορά την αξιολόγηση που προτείνεται στο συγκεκριμένο αναλυτικό πρόγραμμα του νηπιαγωγείου, ουσιαστικά δεν τέθηκε σε ισχύ και δεν αξιοποιήθηκε στην πράξη. Αντίθετα, στο δημοτικό σχολείο η αξιολόγηση προβλέπεται και αποτελεί μέρος της διαδικασίας της διδασκαλίας.

1. Η συγγραφή του παρόντος βιβλίου ολοκληρώθηκε πριν από τη δημοσιοποίηση των καινούργιων σχολικών βιβλίων για το νηπιαγωγείο και το δημοτικό. Εντούτοις, θεωρούμε ότι το

Το θέμα της μετάβασης από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό παραμένει σχεδόν άγνωστο στην Ελλάδα, παρόλο που διεθνώς αποτελεί σημαντικό πεδίο έρευνας, αντικείμενο εκπαιδευτικής πολιτικής και πειραματισμών στην τάξη. Αφετηρία του βιβλίου είναι η διαπίστωση μιας έμπειρης νηπιαγωγού και τριών έμπειρων δασκάλων της άγνοιας ως προς τι κάνουν οι μεν και οι δε στην τάξη. Βασίζεται στην τετράχρονη συνεργασία που ακολούθησε με έναν πανεπιστημιακό. Ως ομάδα, μελέτησαν θεωρητικά τη μετάβαση και πειραματίστηκαν για την προετοιμασία στο νηπιαγωγείο και την προσαρμογή στο δημοτικό με παιδιά, εκπαιδευτικούς και γονείς. Χρησιμοποίησαν προσεγγίσεις έρευνας δράσης και απλά μεθοδολογικά εργαλεία, όπως το ημερολόγιο και η κρίση από συναδέλφους (peer review).

Το βιβλίο θέτει θεωρητικά, μεθοδολογικά και πρακτικά ζητήματα και απευθύνεται σε νηπιαγωγούς, δασκάλους, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές παιδαγωγικών τμημάτων, καθώς και σε γονείς.

Ο **Γιώργος Μπαγάκης** είναι επίκουρος καθηγητής Μεθοδολογίας και Προγραμμάτων Εκπαίδευσης στο Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. του Πανεπιστημίου Πατρών.

Η **Ελένη Διδάχου** είναι νηπιαγωγός, κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος από το Τ.Ε.Ε.Α.Π.Η. του Πανεπιστημίου Πατρών.

Ο **Φάνης Βαλμάς** είναι δάσκαλος, κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος από το Π.Τ.Δ.Ε. του Πανεπιστημίου Πατρών.

Η **Μάνια Λουμάκου** είναι δασκάλα μετεκπαιδευόμενη στο Διδασκαλείο Πατρών.

Ο **Μανώλης Πομώνης** είναι δάσκαλος.

ISBN 978-960-455-061-6

9 789604 550616

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 4061